

Onderzoek leerlingenuitstroom onderbouw steinerschool Leuven periode 2003-2007

Ramon De Jonghe

Motivatie

Al in 2001 vroeg ik me af waarom in de steinerschool van Geel - naar aanleiding van het feit dat op enkele maanden het toch al kleine leerlingenaantal zowat halveerde – zichtbaar weinig of geen belang werd gehecht aan de redenen die ouders hadden om hun kinderen van school te halen. Een beter antwoord dan ‘dat het eigen is aan een levende school dat zich zowel op- als neergaande bewegingen voordoen’ bleek op dat moment niet te vinden.

In 2002 raakte ik via mijn kinderen bij de steinerschool van Leuven betrokken en was ik nogmaals getuige van deze op- en neergaande beweging. Nu heette het ‘eigen aan steinerscholen’, wat ik als verklaring even veel waard vond als ‘het is nu eenmaal zo’. Ik wist daardoor nog niet ‘waarom’ zo veel kinderen van school veranderden.

In 2006 schreef ik de historiek van de Leuvense steinerschool. In de door de school beschikbaar gestelde documentatie vond ik een tekst terug waarin de conclusies stonden van een in het schooljaar 1997-1998 door de school gehouden enquête met als onderwerp: de redenen waarom ouders hun kinderen van school halen. De enquête was verricht onmiddellijk na een grote uitstroom van leerlingen. De redenen die in het verslag stonden bleken vrij goed overeen te komen met wat ouders me - in de periode dat ik zelf nog ‘steinerschoolouder’ was - vertelden als ze het hadden over de beweegredenen om hun kind(eren) van school te halen.

Toen ik uiteindelijk zelf tot de doelgroep van ouders van ex-steinerschoolleerlingen ging behoren, bleek dat ook de redenen waarom ik en mijn echtgenote onze kinderen van school haalden, overeenkwamen met de conclusies die in het hierboven aangehaalde verslag stonden. De Leuvense steinerschool werd op de hoogte gebracht van de redenen waarom ik en mijn echtgenote mijn kinderen van school haalden, maar in haar antwoord kwam de school niet verder dan enkele nietszeggende reacties. Sterker nog: de school probeerde de door mij aangebrachte redenen als ‘uitzonderlijke incidenten’ te isoleren van wat als algemeen beeld was gesteld in het verslag van de door de school uitgevoerde enquête.

Toen in april 2007 de voorzitter van het schoolbestuur van de Leuvense steinerschool in een mediabericht dat handelde over de gebrekkige zorg in die school ook nog verklaarde ‘dat ontevreden ouders elders kunnen gaan’, begreep ik daaruit dat de school niet alleen in mijn geval, maar ook algemeen ‘geen oren had’ naar ‘het waarom’ van de ontevredenheid van ouders die hun kind(eren) van school halen – of die intentie hebben. Wel voert de school - omdat ze dat ook moet van het ministerie van onderwijs - ‘tevredenheidsenquêtes’ uit waarbij ouders van leerlingen die nog op school zitten worden bevroegd. Als deze enquêtes worden gebruikt om tot een betere evaluatie van de schoolwerking te komen, geeft dit mijn inziens een vertekend beeld. Een vollediger beeld zou kunnen worden verkregen als ouders die hun kinderen uitschrijven de redenen hiervoor op een ‘veilige’ manier aan de school zouden kunnen bekendmaken.

In die zin kan dit onderzoek bijdragen aan de beeldvorming rond tevredenheid van ouders die kinderen in de Leuvense steinerschool hebben of hadden, waarmee ook wordt weergegeven wat mijn motivatie is om dit onderzoek te doen: via het in kaart brengen van de redenen die ouders aanhalen om hun kinderen van de Leuvense steinerschool te halen, het beeld van de tevredenheid van ouders over deze school vervolledigen.

Twee bijkomende motivaties waren enerzijds de gesprekken met een steinerschoolleerkracht die meermaals suggereerde om onderzoek naar schoolverlaters te verrichten en anderzijds dat ik de leerlingenlijsten kreeg overhandigd en ik aanvankelijk vol ongeloof was over het grote aantal leerlingen van de Leuvense steinerschool dat hun schoolcyclus onderbrak.

Doelgroep

De doelgroep zijn de leerlingen die op 1 september 2003 van start zijn gegaan in de klassen 1 tot 6 van de Leuvense steinerschool de Zonnewijzer en die op 1 september 2007 niet langer deel uitmaakten van de leerlingenpopulatie van die school.

Werkwijze

Uitgangspunt waren de leerlingen die op leerlingenlijsten van het schooljaar 2003/2004 voorkomen. De leerlingenlijsten van de 1ste tot de 6de klas (1ste - 6de lj) van het schooljaar 2003/2004 werden vergeleken met de leerlingenlijsten van de 3de tot 10de klas (3de - 6de BaO & 1ste - 5de SO) van het schooljaar 2007/2008. Omdat het om een tijdspanne van vier jaar gaat, zou een leerling die op 1 september 2003 in de eerste klas van start ging, normaal gesproken op 1 september 2007 in klas 4 moeten zitten. Waarom dan toch de lijst van klas 3 van het schooljaar 2007/2008? In steinerscholen blijven leerlingen zelden zitten, waardoor het misschien niet nodig was om de leerlingenlijst van klas 3 erbij te betrekken. Om niet het risico te lopen dat er uitzonderlijk toch een leerling heeft 'gedubbeld' werd de leerlingenlijst van klas 3 van het schooljaar 2007/2008 ook nagekeken. Hetzelfde geldt voor de leerlingenlijst van klas 11. De leerlingen die in het schooljaar 2003/2004 in klas 6 zaten, zouden in het schooljaar 2007/2008 in klas 10 hebben moeten zitten. Omdat men nooit weet of er een leerling een jaar heeft overgeslagen, werd de leerlingenlijst van klas 11 van het schooljaar 2007/2008 ook nagekeken.

Leerlingen die wel op de lijsten van 2003/2004 voorkomen, maar niet op die van 2007/2008, worden beschouwd als schoolverlaters/uitstromers in de periode tussen 1 september 2003 en 1 september 2007 (= de doelgroep).

Van de ouders van deze leerlingen werden de contactgegevens opgelijst aan de hand van de leerlingenlijsten die de Leuvense steinerschool ieder jaar uitgeeft. De lijst werd per klas alfabetisch gerangschikt op de namen van de leerlingen. In deze volgorde werden de ouders telefonisch gecontacteerd. Er werd hen uitgelegd wat het opzet van het onderzoek was en of ze wilden meewerken, waarbij hen werd verzekerd dat hun anonimiteit zou worden gewaarborgd. Antwoordden ze positief, dan werd hen gevraagd of ze in zo weinig mogelijk bewoordingen konden weergeven wat voor hen de reden was waarom ze hun kind(eren) van de Leuvense steinerschool hadden gehaald. Twee zaken waren hierbij van essentieel belang:

- 1) Dat het een open vraag was, waardoor de vraagsteller elke suggestie voor een mogelijk antwoord van zijn kant uitsloot. De ondervraagde werd door het open karakter van de vraag niet in een of andere richting gestuurd, wat in het geval van een bevraging met meerkeuzevragen of met vragen waarop het antwoord enigszins valt in te schatten wel zou gebeuren.
- 2) Dat de geïnterviewde gevraagd werd om de vraag in zo min mogelijk bewoordingen te beantwoorden. Bij een lang antwoord zou het hebben gekund dat de vraagsteller zelf het antwoord had moeten samenvatten, wat meestal het gevaar van interpretatie inhoudt. Er werd bewust voor gekozen om de geïnterviewde zelf tot een zo kort

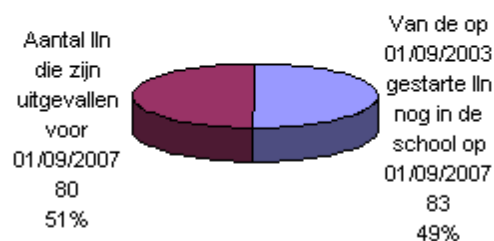
mogelijk antwoord te laten komen. Streefdoel was twee à drie zinnen (wat soms een zware opgave bleek te zijn). Het door de vraagsteller gegeven antwoord werd opgeschreven en de geïnterviewde letterlijk voorgelezen ter goedkeuring.

Na het verzamelen van alle antwoorden werden deze in categorieën ingedeeld en statistisch weergegeven in grafieken. Wanneer iemand twee of meer redenen opgaf die naar eenzelfde categorie verwezen, werd dit slechts als één reden geregistreerd. De grafieken zijn zo opgesteld dat het verschil tussen de categorieën zowel procentueel als absoluut kan worden bekeken en worden steeds per twee gepresenteerd: een grafiek die weergeeft wat het verschil in waarde is tussen de verschillende categorieën zonder rekening te houden met niet-bevraagde ouders en een andere waarin wel rekening met deze groep wordt gehouden.

Cijfers

Aantal plaatsen lagere school	168
Aantal gestarte LN lagere school op 01/09/2003	163
Van de op 01/09/2003 gestarte LN nog in de school op 01/09/2007	83
Aantal LN die zijn uitgevallen voor 01/09/2007	80
Aantal geïnterviewde ouders	41
Aantal aangehaalde redenen	125

Grafiek b: Totaal aantal ln lagere school (163 ln) die gestart zijn op 01/09/2003 opgesplitst in blijvers en uitvallers (b)

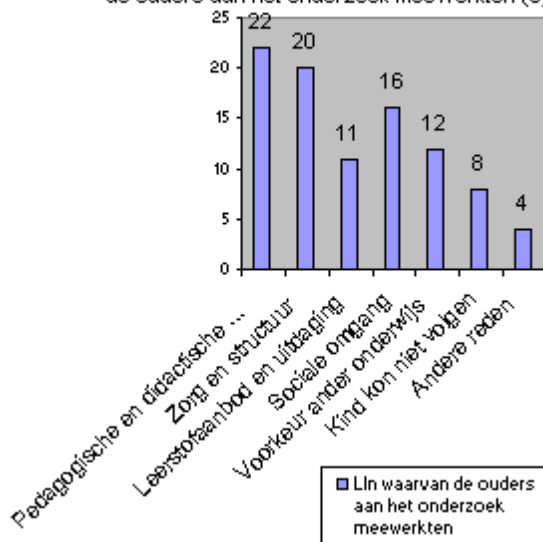
We zien hier dat zo goed als de helft van de leerlingen van de onderbouw de school heeft verlaten. Het zou interessant zijn om dit cijfer te kunnen vergelijken met cijfers vanuit het regulier onderwijs. Het ministerie van onderwijs voor het basisonderwijs houdt echter geen cijfers van leerlingen die van school veranderen bij. Het lijkt onwaarschijnlijk dat die cijfers ook maar enigszins in de buurt zouden komen van de hierboven aangehaalde 49%. De meeste reguliere scholen werven hun leerlingen vlakbij de school, waardoor die leerlingen in de meeste gevallen enkel bij verhuis van school zullen veranderen.

Steinerscholen daarentegen hebben een grotere actieradius voor het werven van hun leerlingen. Slechts een klein percentage van de leerlingen woont in de onmiddellijke nabijheid van de school. De redenen van schoolverandering moeten dan ook zelden in verhuis (opgenomen in de grafieken onder ‘Andere reden’) worden gezocht, omdat de meeste ouders er voor kiezen om de grote afstand tussen school en woonplaats te overbruggen.

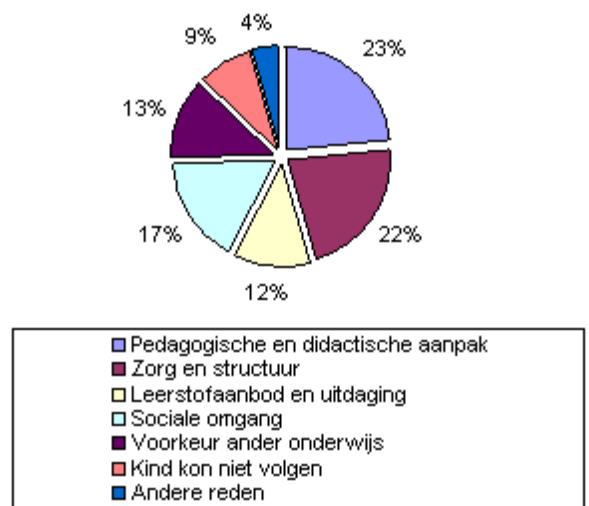
Redenen verandering van school (op basis van Iln waarvan de ouders meewerkten)

1 Pedagogische en didactische aanpak	22
2 Zorg en structuur	20
3 Leerstofaanbod en uitdaging	11
4 Sociale omgang	16
5 Voorkeur ander onderwijs	12
6 Kind kon niet volgen	8
7 Andere reden	4

Grafiek c: Reden van schoolverlaten in absolute waarden - op basis van uitgevallen Iln waarvan de ouders aan het onderzoek meewerkten (c)

Grafiek d: Reden van schoolverlaten in procenten - op basis van uitgevallen Iln waarvan de ouders meewerkten aan het onderzoek (d)

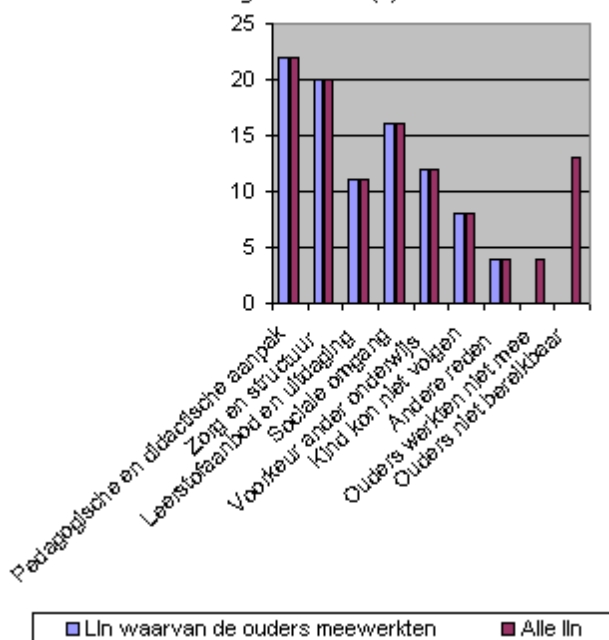

We kunnen zien dat bijna de helft (45%) van de opgegeven redenen verwijzen naar de praktische invulling van de taak van een school, terwijl in 17% van de gevallen de sociale omgang wordt aangegeven als reden. Leerstofaanbod en uitdaging zijn goed voor 12%. De voorkeur voor een ander onderwijssysteem beslaat 13% van de opgegeven redenen. Met respectievelijk 8% en 4% hebben we dan nog de redenen ‘Kind kon niet volgen’ en ‘Andere reden’.

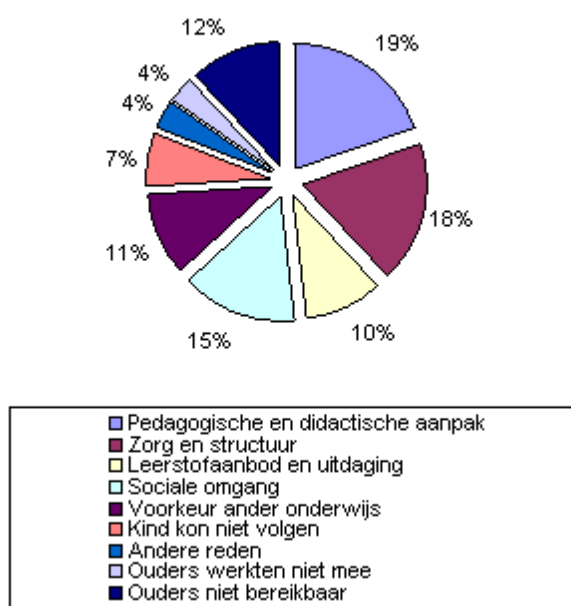
Reden verandering school (op basis van Iln waarvan de ouders aan het onderzoek wilden meewerken en Iln waarvan de ouders niet wilden meewerken of niet bereikbaar waren)

1 Pedagogische en didactische aanpak	22
2 Zorg en structuur	20
3 Leerstofaanbod en uitdaging	11
4 Sociale omgang	16
5 Voorkeur ander onderwijs	12
6 Kind kon niet volgen	8
7 Andere reden	4
8 Ouders werkten niet mee	4
9 Ouders niet bereikbaar	13

Grafiek e: Reden van schoolverlaten in absolute waarden - op basis van alle uitgevallen Iln (e)

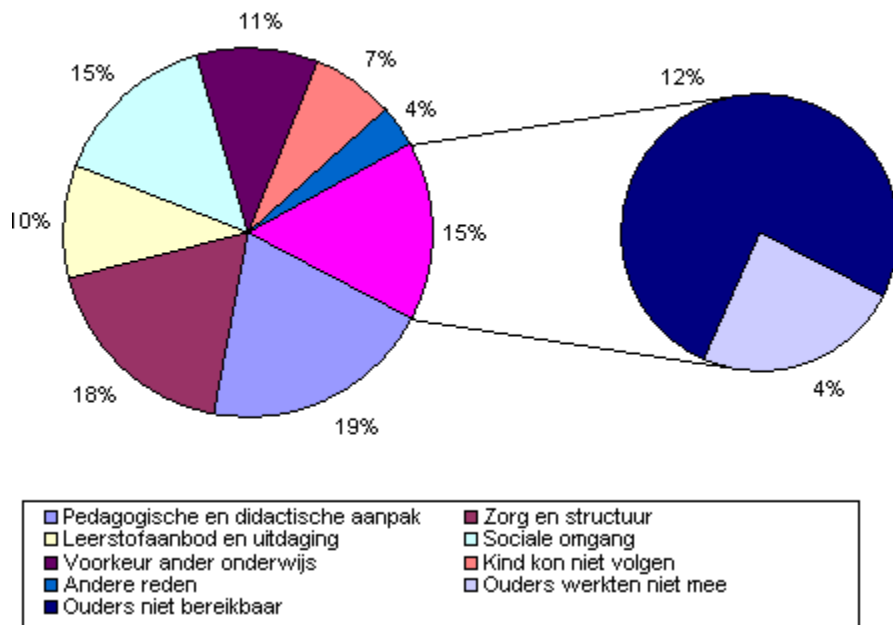
Grafiek f: Reden van schoolverlaten in procenten - op basis van alle uitgevallen Iln (f)

In grafiek (e) blijven de cijfers van grafiek c behouden, echter aangevuld met de cijfers van de ouders die niet wilden meewerken en de ouders die niet bereikbaar waren. Dit verandert wel iets aan de weergave in procenten van grafiek d. Zoals grafiek (f) aantoont vermindert het aandeel van de in de grafieken c en d weergegeven redenen procentueel lichtjes, doordat het opnemen in de statistiek van ouders die niet bereikbaar waren' en ouders die niet meewerkten het totaal van alle opgegeven redenen met 17% doet verminderen.

Doordat van de ouders die niet bereikbaar waren niet is geweten welke reden zij zouden hebben opgegeven, mag ervan worden uitgegaan dat het bij die groep horende cijfer een vertekend beeld van de grafieken (e) en (f) geeft. En ook van onderstaande grafiek (g), waar via een uitsnede zichtbaar wordt gemaakt welk aandeel niet weewerkende en niet bereikbare ouders voor hun rekening nemen.

Grafiek g: uitsnede lln. van niet-gelnterviewde ouders
(g)

Besluit

Meest in het oog springend is natuurlijk grafiek (b) met het cijfer van de totale leerlingenuitstroom (49%). Het feit dat er tien jaar geleden ook al een soortgelijk onderzoek zoals dit werd gedaan naar aanleiding van een grote leerlingenuitstroom in combinatie met de huidige leerlingenuitstroom, lijkt erop te duiden dat de school een structureel probleem wat betreft leerlingenbehoud heeft.

Hoewel van dat in het schooljaar 1997-1998 gedane onderzoek geen cijfers beschikbaar zijn, is het interessant om te zien welke toen de meest voorkomende redenen waren waarom mensen hun kinderen van school haalden.

Het schooltijdschrift de Regenboog vermeldt in 1998 volgende redenen:

- Pedagogisch aspect: dogmatisme, gebrekkige aanpak problemen, slechte evaluatie, enz...
- Intermenselijk aspect: ouders voelen zich niet als evenwaardig behandeld door leraren en andere ouders, bovenbouwleerlingen voelen zich niet als jongvolwassenen behandeld door leraren, leraren plaatsen persoonlijke vrijheid boven schoolafspraken, enz...

Wat toen zoal onder de noemer pedagogisch aspect is genoemd, zouden we kunnen vergelijken met de in dit onderzoek aangehaalde rubrieken 'pedagogische en didactische aanpak' en 'zorg en structuur'. Dat zijn ook vandaag nog de meest aangehaalde redenen. Men kan zich de vraag stellen hoe het komt dat na tien jaar dezelfde punten nog altijd naar voor komen?

Het intermenselijk aspect wordt ook vandaag nog als een belangrijke reden aangehaald. Sociale omgang is voor de bevroegde ouders de derde belangrijkste reden om hun kinderen van school te laten veranderen. Dit is verrassend, omdat de kwaliteit van de sociale omgang op school net iets is waarmee steinerscholen graag uitpakken.

De cijfers liegen er niet om. Zelfs wanneer we alle cijfers over de opgegeven redenen in twijfel zouden trekken, blijft het cijfer van 49% leerlingenuitstroom staan. Dit is een vast gegeven. Hier kan men zich als school best kritische vragen bij gaan stellen.

Omdat steinerscholen voor hun leerlingen een onafgebroken leerlijn doorheen basis- en middelbare school nastreven, kan op zijn minst gezegd worden dat de steinerschool van Leuven daar de laatste tien jaar niet erg in gelukt is. Het pedagogisch concept van een steinerschool gaat immers uit van een ontwikkelingspsychologie waarin ontwikkelingsfasen van telkens 7 jaar (0-7-14-...) een grote rol spelen. Om deze fasen optimaal te benutten wordt in steinerscholen een doorgaande leerlijn gecreëerd vanaf de 1ste klas (1ste leerjaar lager) tot en met de 12de klas (6de middelbaar). Om deze continuïteit in de ontwikkeling beter te doen slagen, doorloopt eenzelfde leraar de volledige cyclus met 'zijn' klas.

'In de lagere school wordt gewerkt met leeftijdshomogene groepen. Toch kan er niet gesproken worden van een leerstofjaarklassensysteem. Doordat de leraar gedurende meerdere jaren bij eenzelfde klasgroep blijft, kan bij het verwerven van de leerstof in de tijd gedifferentieerd worden (sommige kinderen leren bv. lezen in de eerste klas, andere aan het einde van de tweede klas).' Bron: het pedagogisch project van een steinerschool basisonderwijs – website Federatie van Steinerscholen in Vlaanderen

Gezien de uitstroom van de helft van de leerlingen lijkt het er sterk op dat de continuïteit die men de afgelopen jaren in Leuven heeft kunnen realiseren vooral betrekking heeft op de leraren. Het meerdere jaren bij eenzelfde klasgroep blijven is bovendien in de hier aangekaarte situatie een foutieve voorstelling. Een betere omschrijving zou zijn: meerdere jaren voor een klasgroep staan. Want met een uitstroom van 49% kan men bezwaarlijk van eenzelfde groep spreken.

In enkele andere steinerscholen bestaat een soortgelijke situatie, met dit onderscheid dat zij meestal geen wachtlijsten hebben en het leerlingenaantal stagneert of zoals in een van de oudste steinerscholen in Vlaanderen...zelfs terugloopt. Dit wordt ook enigszins bevestigd wanneer we de evolutie van het aantal leerlingen op steinerscholen bekijken. In 2004 liepen volgens de Federatie van Steinerscholen in Vlaanderen in hun kleuter- en basisonderwijs ongeveer 2500 leerlingen school. In 2007 waren dat volgens het ministerie van onderwijs nog 1987 leerlingen. Dit is een daling van meer dan 25%!

Het zou interessant zijn om andere steinerscholen dan deze van Leuven te kunnen overhalen om een soortgelijk onderzoek zoals dit op te starten om te weten te komen of de bevindingen in dezelfde lijn liggen en wat er eventueel kan worden gedaan om de uitstroom van leerlingen te beperken. Mij daarvoor kandidaat stellen is een optie, maar voorwaarde is natuurlijk dat ervan uit de steinerscholen enige openheid naar mij toe zal moeten worden getoond, wat tot op heden zeer onwaarschijnlijk is.

Wie een reactie wil geven of opmerking wil maken betreffende dit onderzoek kan dat via steinerscholen@gmail.com

Volgende bladzijde: Bijlage 1

Bijlage: Overzicht opgegeven redenen naar categorie (voor een leerling kunnen per categorie meerdere redenen voorkomen die echter maar als 1 reden zijn opgenomen in de statistiek. Bijvoorbeeld wanneer iemand zowel 'weinig tot geen differentiatie' als 'kind werd genegeerd door leraar' opgaf, werd dit slechts als 1 reden in de categorie 'Pedagogische en didactische aanpak' geregistreerd)

1) Pedagogische en didactische aanpak

Pedagogische verwaarlozing (6X)
Kind werd gedoogd, meer niet
Didactische verwaarlozing (4X)
Onvoldoende competentie leraren (2X)
Slechte opvolging leerlingen
Pedagogisch falen door verouderde methode
Kind werd genegeerd door leraar
Didactische aanpak voldoet niet
Pedagogische onkunde leraren (3X)
Pedagogisch zwak onderwijs
Didactische onbekwaamheid (2X)
Pedagogisch onvermogen (2x)
Weinig tot geen differentiatie
Onderwijskundig falen
Pedagogische vooroordelen leraren
Leraren falen op gebied van lesgeven
Leerachterstand niet opgemerkt

2) Zorg en structuur

Onvoldoende zorg voor dyslectici (2X)
Onvoldoende leerstructuur (2X)
Onvoldoende structuur (7X)
Gebrek aan zorg (9X)
Geen pestbeleid (2X)
Beleidsverantwoordelijkheid ontbreekt
Leerondersteuning voor dyslectici ontbreekt
Geen ondersteuning voor lln met dyscalculie

3) Leerstofaanbod en uitdaging

Te veel dezelfde thema's doorheen de jaren
Te weinig vernieuwing van leerstof
Te weinig uitdaging (4X)
Kind werd depressief vanwege te weinig aanbod (2X)
Geen uitdaging (2X)
Niet genoeg uitdaging (2X)
Te weinig intellectueel aanbod (2X)
Te weinig cognitieve uitdaging

Leerstofaanbod algemeen ondermaats (2X)
Vakkenpakket voldoet niet (2X)
Te zwak leerstofaanbod (2X)
Geen uitdaging, noch mentaal, noch cognitief
Kind werd apathisch door gebrek aan uitdaging (2X)

Sociale omgang

Slechte mentaliteit jongeren
Fysiek geweld leraren
Sociale omgang niet goed
Kind voelde zich niet goed op school (2X)
Psychisch geweld leraren
Kind werd niet in de groep opgenomen (3X)
Sociaal aspect gaf de doorslag (2X)
Schending van vertrouwen (3X)
Behoefte aan ruimere sociale context
Sociaal te eng voor de leerling, wilde zelf weg
Leerling wilde absoluut zelf weg, werd miskend (2)

Voorkeur ander onderwijs

Gewenste studierichting werd niet aangeboden (3X)
Vader staat niet achter het pedagogisch project (2X)
Behoefte aan een specifieke op autisme gerichte aanpak
Van in het begin geen goed idee om steinerschool te kiezen (2X)
Wegens autismespectrum
Voorkeur meer intellectuele richting als aanloop naar vervolgonderwijs
Keuze andere studierichting

Kind kon niet volgen

Analfabetisme vastgesteld
Leerstoornis
Taalprobleem (2X)
Geen getuigschrift basisonderwijs
Visuele handicap
Niveau te hoog
Te grote leerachterstand

Andere

Familiale reden
Afstand tot de school te groot (2X)
Praktisch onhaalbaar om kinderen naar school te brengen
Weinig bewustzijn bij de leraren

Redenen opgegeven die door de ouder niet mochten worden ondergebracht in bovenstaande categorieën

Amateuristische aanpak op de school
Te veel wisseling van leerkrachten

Noot: Wie de door ouders aangehaalde redenen wil vergelijken met de conclusies van het meest recente inspectieverslag (2007) van de school, verwijs ik naar <http://antroposofie.wordpress.com/2008/05/26/steinerschool-leuven/>

*Ramon DJV
Leuven, 30 augustus 2008*